

LBRIS

We know
books

PAVLO și VIKTORIA
MATIUȘA
împreună cu Doan Bui

*Scrisori de dragoste
, și de război*

Traducere din limba franceză de
Alina-Daniela Marinescu

Spandugino

Așa a început

Când Rusia a invadat Ucraina, pe 24 februarie 2022, eram în vacanță. Ca mulți alții, am fost șocată de imaginile și știrile pe care le vedeam: Kievul bombardat, cu locuitorii săi refugiați în adăposturi subterane, în stațiile de metrou, semăna atât de mult cu Parisul, cu orice capitală europeană, de fapt... Nu fusesem niciodată la Kiev. Sinceră să fiu, nu știam mai nimic despre Ucraina, o țară care nu îmi spunea mare lucru. Auzisem doar despre cazaci, așa cum citisem în poveștile contesei de Ségur, pe care îi confundam însă cu rușii.

Pentru mine, toată lumea slavă era la fel. Ca orice franțuzoaică, vedeam Ucraina ca pe un vasal al Imperiului Rus și al țarilor săi, o zonă rurală, cu lanuri de grâu, unde se retrăgeau aristocrații din romanele lui Tolstoi. Această imagine era completată de câteva titluri din ziare, cam neclare pentru mine: „revoluția portocalie”, „conflictul din Donbas”... Totul avea un aer exotic, de la *exoticos*, care înseamnă străin și îndepărtat.

M-am întors din vacanță a doua zi după invazie. Mama era panicată: ne-a îndemnat pe mine, pe surorile și pe fratele meu să ne facem pașaportul, în cazul în care războiul se va extinde

în toată Europa. „Trebuie să fim mereu pregătiți de plecare, eu știu ce înseamnă războiul.” Părinții mei sunt vietnamezi și au crescut într-o țară devastată de război: mai întâi războiul de independență împotriva Franței, apoi „războiul americanilor”, cum este numit în Vietnam, „războiul” pur și simplu, cum spun părinții mei. Ei erau de „partea proastă”, cea a învinșilor, a sud-vietnamezilor, ca toată diaspora care s-a împrăștiat prin lume, după căderea Saigonului. Eu m-am născut în Franța, nu am trăit acest război, dar sunt un produs derivat al lui, dacă se poate spune așa. „Istoria cu marea ei secure”, cum spunea Georges Perec, ne-a distrămat familiile, atât geografic, cât și emoțional, îngropându-le sub greutatea a mii de tăceri. Noi suntem acele pagini albe, însemnate cu poveștile nescrise ale înaintașilor noștri.

Ca toți ucrainenii acum, mama mea știe ce înseamnă să trăiești într-un oraș în război. A crescut în Saigon, sub ploaia de bombe și rachete, de atentate în cafenele și ambuscade pe drumuri, în țărănișul mitralierelor din strada de alături, unde peste tot erau soldați, dar și morți, atât de mulți încât vederea lor devenise o rutină. Ne povestește rar despre toate astea, în ciuda insistențelor mele: „De ce pui mereu aceleași întrebări, nu mai interesează pe nimeni, era război, războiul e mereu la fel!” Mama are dreptate, războiul e mereu la fel. Morții, bombe, exilații, sângele și lacrimile, valurile de oameni, mașinile încărcate până la refuz, mergând în coloană, în marele exod de pe șosele, fuga către un loc neștiut, iluzoriu. Gara din Kiev,

plină ochi de oameni și de cărucioare după invazie, aeroportul din Kabul, în 2022, sau cel din Tân Sơn Nhất din Saigon, în 1975: toate aceste imagini seamănă unele cu altele, istoria se repetă la nesfârșit. „Ca o gură plină de sânge care nu mai scoate decât un horcăit furios”, scria Albert Camus. Și în aceste gări sau aeroporturi, se vorbește aceeași limbă unică și ciudată: limba infinitei singurătăți umane, limba rătăcitorilor care știu că își lasă în urmă rădăcinile, casele, ființa.

Sunt reporter. La începutul invaziei, ziarul meu, *L'Obs*¹, trimisese deja doi dintre colegii mei în Ucraina. Eu am plecat la graniță, pentru a relata despre marele exod al refugiaților. „Specialitatea” mea, dacă se poate spune așa. De la Lampedusa la insulele grecești, trecând prin Balcani, am relatat de atâtea ori această tragedie a exilului... Eram „obișnuită” cu acest tip de situații, dar acest reportaj a fost dificil. Poate pentru că am adus cu mine, pentru prima dată, o refugiată: mama unui scriitor ucrainean. Când am luat-o, era distrusă, fusese nevoită să se despartă de fiul ei. Când a ajuns în Franța, a luat Covid. Nu era vaccinată. Mi-am imaginat ce era mai rău: să ajungă la urgențe, cu complicații respiratorii. Și în timp ce îi luam o probă din nas cu un bețișor din setul de test antigenic, mă întrebam de ce naiba mă băgasem în așa ceva.

Câteva săptămâni mai târziu, m-am întors în Ucraina, la Bucha. Mamele de acolo mi-au arătat ce nu se poate spune în

¹ Începând din 2024, revista *L'Obs*, una dintre cele mai cunoscute și apreciate din Franța, este publicată sub numele *Le Nouvel Obs* (n. trad.).

cuvinte: moartea copiilor lor. Păstrez încă, în telefon, aceste fotografii: cadavrul Nastiei, în vârstă de 7 ani, cu fața atât de palidă, înfășurată în pături, gaura din pieptul lui Ivan, în vârstă de 14 ani, ucis de un glonț, chipul lui Ihor, în vârstă de 14 ani, împușcat în spate de ruși, alături de pagina din jurnalul ținut de bunicul său: „Astăzi, 7 martie, vreme senină. L-au ucis pe Ihor al nostru”.

Azi, războiul din Ucraina nu mai ține prima pagină, dar bombardamentele continuă, iar oamenii mor în continuare: publicul însă se satură. Este legea neschimbată a mass-media. Apar subiecte noi. Pentru cei direct afectați, este insuportabil. Ei nu își permit luxul indiferenței.

Jurnaliștii trec și ei la „altceva”. În iunie 2022, scriitorul s-a înrolat în armată. În septembrie, mama lui a vrut să se întoarcă la Kiev. Povestea se terminase. Mi-am promis atunci să păstrez distanța. Să nu mă mai implic în „subiectele” mele...

Și apoi au apărut Pavlo și Viktoria... Și odiseea acestei cărți, odată cu ei.

Am auzit numele lui Pavlo Matiușa pentru prima dată în vara anului 2022, când am descoperit un text de-al său: „Fericirea e oare posibilă pe timp de război?” Știam despre el doar că e un scriitor ucrainean plecat ca voluntar pe front. Voluntar, deoarece, fiind tată a patru copii, avea dreptul să părăsească țara. L-am contactat dintr-un motiv care, privind acum înapoi, mi se pare destul de cinic: pregăteam un reportaj despre contraofensivă și voiam să aflu mai multe despre

pierderile umane. Am făcut un prim interviu prin videoconferință cu Pavlo. Era „undeva” pe front. Eu eram în sufragerie. Conexiunea era proastă; uneori se întrerupea, așa că fiecare dintre noi tot striga în fața ecranului: „Mă auzi, mă auzi?” Mi-a fost greu să obțin niște răspunsuri la întrebările mele. De exemplu, când l-am întrebat pe Pavlo dacă au murit deja oameni în unitatea sa, a urmat o lungă tăcere. „Prefer să nu vorbesc despre asta. — Este prea personal? Prea dureros? Sau este interzis să vorbești despre pierderile umane? — Toate trei.” Nu am insistat.

L-am întrebat pe Pavlo dacă a scris ceva în ultimele luni. Câteva rânduri, pe telefon. Ar putea să mi le trimită? A ezitat, din nou. „Cred că este prea personal, îmi pare rău.” Am vrut atunci să vorbim despre hotărârea dificilă pe care a luat-o de a se înrola în armată, lăsându-și familia singură. Ce părere avea soția lui, Viktoria? A urmat încă un moment de tăcere. „Ar fi mai bine să o întrebați direct pe ea.” După o oră, interviul s-a terminat. În seara aceea, însă, Pavlo mi-a trimis câteva rânduri pe care le scrisese. Erau deosebit de frumoase.

La puțin timp după aceea, m-am întâlnit cu Viktoria într-o cafenea din Paris. I-am relatat conversația pe care am avut-o cu Pavlo. Îmi amintesc că a tăcut stingherită când am întrebat-o cum a primit decizia lui de a se înrola în armată. „Nu ne-am mai văzut de un an. De un an este plecat la război. Copiii vor ca el să se întoarcă. Vor să fie cu tatăl lor. Așa că, da, fac presiuni asupra lui să părăsească armata. La fel și copiii.

„Și-a îndeplinit datoria, nu? Trebuie să se întoarcă acasă.” În spatele zâmbetului ei trist, se ascundeau multe lucruri despre care păstra tăcerea.

Mi-a venit atunci ideea ca Viktoria să-mi vorbească despre războiul pe care îl duce ea. Citisem rândurile scrise de Pavlo. Am întrebat-o dacă n-ar vrea amândoi să înceapă o corespondență. Ca un jurnal de război, dar pe două voci. L-am putea publica în *L'Obs*. Viktoria era entuziasmată. Nu știam dacă Pavlo va primi la fel această propunere, dar Viktoria era sigură de ea: „Va fi foarte, foarte încântat.” Nu știam în ce mă băgam; era oare o idee bună să explorez intimitatea acestei familii, a acestui cuplu, să mă amestec în povestea lor? Nu aveam să uit, încă o dată, de limitele care trebuiau păstrate între mine, jurnalista, și ei?

Am plecat atunci în Ucraina. Nu mai sunt avioane care să zboare în această țară. Drumul este foarte lung. Trenul de noapte de la Varșovia la Kiev era plin de femei și copii care se duceau să-și revadă soțul sau tatăl rămas în țară. În timpul nopții, am primit mai multe scrisori. Și așa a început totul.¹

¹ Grafia numelor proprii, toponimelor și cuvintelor din limba ucraineană a fost revizuită de scriitorul și traducătorul Mihai Hafia Traista (n. red.).

Dragostea mea,

Astăzi îți scriu doar ca să-ți spun că te iubesc. Abia te-ai întors în Franța și eu te aștept deja, nespun de mult aștept să te revăd. Ai stat atât de puțin, dar asta nu contează. Ce noroc că amândoi avem probleme cu genunchii! Și ce idee formidabilă ai avut să-mi spui să merg la medicul tău din Kiev, în timp ce erai și tu acolo să îți tratezi durerile. A fost romantic să ne vedem în sala de așteptare, nu-i așa?

M-am întors la unitate. Băieții luptă acum neconținut. Nu reușesc să rețin toate ororile despre care aud: unul a fost ucis, altul și-a pierdut brațele sau vederea. Acesta e războiul în toată atrocitatea sa.

Acum, treaba mea este să aștept. Este o abilitate pe care a trebuit să mi-o cultiv... Mă antrenez mult să aștept, fără să știu măcar ce, ca într-o piesă de Beckett. Știi zicala din armată „Hurry up and wait”, „Grăbește-te și așteaptă”? Ei bine, iată. Sunt chiar în etapa asta. În pauză. Și, în timp ce aștept să mă întorc la meseria mea de instructor de luptă, sunt repartizat la

multe alte misiuni punctuale. De exemplu, petrec ore întregi scriind rapoarte. Nu se mai termină niciodată. Eu îi spun „armata de hârtie”, iar asta este cea mai dură și mai păcătoasă dintre toate! Urăsc această parte a meseriei de soldat, chiar dacă știu că sunt mai în siguranță decât frații mei de arme de pe linia frontului.

Când avem timp, ne antrenăm: ieri i-am dus pe băieți la un mic poligon de tragere.

Unul dintre ei, Artem, este un hipster adevărat, un fost responsabil de resurse umane care lucrează în industria informatică. Nu știe prea multe despre chestiunile militare, dar este expert în toate soiurile de cafea de pe pământ. S-a descurcat foarte bine la antrenament, chiar dacă mi s-a părut că se cam plictisea. Un alt băiat, Stas, este un fost pușcaș marin – și e foarte priceput. Iar lui Vadym, agent comercial într-o companie de telecomunicații, pare să-i placă din ce în ce mai mult să tragă cu arma. Și chiar se descurcă foarte bine la tragerea de la 100 de metri. Am făcut și trageri cu pistolul, dar aveam doar câteva zeci de cartușe la mine. Data viitoare, o să mă asigur că vom avea mai multe.

Este foarte greu să aștepti așa, fără să știi care va fi următoarea ta misiune, fără să știi prea bine ce se întâmplă pe linia frontului, în câmpurile bombardate de obuze și rachete care separă pozițiile sau în tranșeele inamice. Este ciudat să fii atât de aproape și, totuși, în spatele frontului. Dar asta e misiunea mea: să îi pregătesc pe băieți pentru luptă. Trebuie să mă asigur

că unitățile care merg pe front sunt pregătite. Pe urmă, în general, este treaba celorlalți.

Tocmai am aflat că unul dintre ofițerii noștri a fost rănit de o mină antipersonal. Era responsabil cu antrenamentul batalionului și am lucrat deseori împreună. Are o vârstă respectabilă, 58 sau 59 de ani. Ar fi putut să stea liniștit acasă, mai ales că soția lui are un handicap. Dar nu, ca atâția alții, a revenit în armată. Iar acum, e grav rănit. Și-a început cariera la forțele speciale, în războiul din Afganistan, purtat de URSS în anii 1980, în care pierderile au fost de zece ori mai mici decât în acest război, războiul nostru. Ți dai seama... După patruzeci de ani de când și-a început cariera în armată, e rănit... Războiul este atroce, iubirea mea, și totuși aici vreau să fiu, aici trebuie să fiu, alături de frații mei de arme, chiar dacă știu că îți faci atâtea griji.

Te iubesc și mi-aș dori atât de mult să fiu cu tine. Mi-e dragă fiecare clipă petrecută împreună, știi asta, nu-i așa? Trimite-mi, te rog, câteva poze cu tine și cu copiii.

Cu dragoste,
Pavlo

Dragul meu Pavlo,

Mă bucur foarte mult că îmi scrii din nou scrisori. Îmi amintește de anii în care erai tânăr cadet în armată. Aveam 18 ani și abia ne întâlnerăm. Pe atunci, nu stăteam despărțiți decât în timpul antrenamentelor de vară, iar asta nu dura

decât cel mult două luni. În acea vreme, nu era alt mijloc de comunicare în afara de poștă. Nu existau telefoane, SMS-uri, mesaje vocale. Doar poșta și scrisorile tale scrise de mână. Le-am păstrat pe toate! Eram atât de tineri, aveam toată viața înaintea. Sper că încă mai avem toată viața înaintea și că va fi foarte, foarte lungă...

Parisul este atât de departe de Kiev. Am luat avionul până la Varșovia și apoi trenul de noapte: am făcut în total douăzeci și patru de ore ca să ajung la tine. Nu am putut să rămân decât zece ore la Kiev. Dar zece ore atât de intense, timp în care mă bucuram de prezența ta și nu mă mai săturam să te privesc. Eram cu tine, în sfârșit! Nu credeam că voi binecuvânta aceste mici neplăceri care vin odată cu vârsta, cum ar fi durerile de genunchi! Da, ai dreptate, binecuvântați să fie genunchii noștri șubrezi!

Ce minunată a fost plimbarea pe strada Andriivskyi, deși era furtună. Am alergat să ne adăpostim când a început ploaia torențială de vară, eram uzi learcă și bucuroși să fim împreună. E tare bine că am făcut o fotografie lângă biserica în care ne-am căsătorit. Acum mă uit la ea în telefon și zâmbesc singură.

După această scurtă ieșire în afara timpului, sunt din nou în Franța. Copiilor le-au plăcut foarte mult bomboanele pe care le-ai cumpărat pentru ei. Știi cât de dor le e de tine. Știi și cât de mult vor să fie cu tine. Vor să vii să stai cu noi aici, la Paris.

Ieri a fost spectacolul coral al fetelor. Toți părinții s-au adunat în curte pentru a-și admira micile cântărețe. M-am simțit

atât de singură fără tine. Toți au venit în cuplu, chiar și cei divorțați. Știu că trebuie să fiu puternică pentru amândoi, dar uneori îmi vine să plâng când mă gândesc că pierzi toate aceste momente frumoase, că nu vezi cum cresc copiii noștri. Mă bucur că am fost acolo, pentru ei și pentru tine. Am ajuns în ultimul moment, în ziua aceea mă întorceam de la Strasbourg, unde fusesem pentru serviciu, și multe trenuri aveau întâzieri sau erau anulate. E amuzant totuși: deși e război în Ucraina, trenurile noastre ajung mereu la timp, de parcă vechea noastră companie feroviară este îmboldită din toate părțile de bombardamente! În Franța, trenurile întârzie destul de des.

Am făcut niște înregistrări video cu fetele în timp ce cântau și ți le-am trimis. Așa vei putea să te bucuri și tu puțin de ele. Sâmbăta viitoare va avea loc petrecerea. Părinții se ocupă de standuri. Laura mi-a spus că le-a povestit tuturor colegilor ei despre tine. Le spune mereu că este foarte mândră de tine.

Știu cât de greu îți este să fii acolo. Știu cât de mult urăști așteptarea.

Dar nici mie nu-mi place deloc să aștept. Și totuși, viața a devenit o lungă așteptare. Aștept să te revăd, aștept să simt din nou căldura ta, aștept să mă iei în brațe, aștept să văd zâmbetul de pe chipul tău când mă privești. Aștept, aștept mereu.

Ai grijă de tine și fii prudent. Vreau să te revăd în curând și să fii în siguranță.

Te sărut,
Viktoria